

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Själv mord i häkten -strukturellt eller individuellt problem?

En kvalitativ innehållsanalys av medias framställning

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Vårterminen 2011
Therese Ekelöf

Sammanfattning

Syftet med denna studie har varit att utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kvalitativt studera hur de självmord som begicks i svenska häkten under åren 2007 och 2008 kan tolkas utifrån ett struktur- och individperspektiv i ett medialt sammanhang. Även se möjligheter till att dra paralleller mellan medias bild av hanteringen av självmordsproblematik och allmänna kriminalpolitiska strategier.

För att besvara studiens frågeställningar har en kvalitativ innehållsanalys genomförts på artiklar skrivna i två rikstäckande tidningar under dessa två åren. Fokus har framförallt legat på att belysa medias beskrivningar av de åtgärder och orsaker som framkommit i texterna, men också var ansvaret placerats och vilka aktörer som fått komma till tals i debatten. Som utgångspunkt i analys- och tolkningsarbetet har formulerade teman som utformats efter Kriminalvårdens egna individuella riskfaktorer och Bertil Sundins beskrivning av en organisations strukturella uppbyggnad använts.

Analys och resultat visar att det till viss del finns liknande tendenser i medias beskrivningar av hanteringen av självmord som inom allmänna kriminalpolitiken. Dels i form av tidiga ingripanden som strategi för att förebygga självmord, dels i form av mycket fokus på förändring på individnivå, trots tecken på strukturella problem. Orsakerna till självmorden läggs nämligen i störst utsträckning på strukturell nivå medan åtgärderna läggs på individuell nivå. Det framkommer även att häktningssituationen i sig är en självmordsrisk, vilket tidigare forskning också bekräftar.

Innehållsförteckning

Sammanfattning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	6
2. Bakgrund	6
3. Tidigare forskning	8
3.1 Medias betydelse	8
3.2 Olika perspektiv på självmordets orsaker	10
4. Teoretisk ram	11
4.1 Socialkonstruktivistisk utgångspunkt.....	11
4.2 Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi	12
4.3 Individuella kontra strukturella förklaringsfaktorer.....	13
4.3.1 Faktorer på individnivå	13
4.3.2 Faktorer på strukturell nivå	14
5. Metod	15
5.1 Kvalitativ innehållsanalys	15
5.2 Urval	16
5.3 Tillvägagångssätt	17
5.4 Reliabilitet, validitet och förförståelse	19
5.5 Etik	20
6. Resultat och analys	20
6.1 Fallet i Mariestad	22
6.1.1 Analys av fallet i Mariestad	22
6.1.2 Resultat av fallet i Mariestad	23
6.2 Fallet i Göteborgshäktet	23
6.2.1 Analys av fallet i Göteborg	24
6.2.2 Resultat av fallet i Göteborg	24
6.3 Orsaker	25
6.3.1 Analys av orsaker på individnivå	25
6.3.2 Resultat av orsaker på individnivå	26
6.3.3 Analys av orsaker på strukturell nivå	26
6.3.4 Resultat av orsaker på strukturell nivå	28
6.4 Insatser	29
6.4.1 Analys av insatser på individnivå	29
6.4.2 Resultat av insatser på individnivå	30
6.4.3 Analys av insatser på strukturell nivå	30
6.4.4 Resultat av insatser på strukturell nivå	30
6.4.5 Analys av strukturell insats som syftar på individnivå	31
6.4.6 Resultat av strukturell insats som syftar på individnivå	31
7. Diskussion	32

1. Inledning

Varje år begår 750 000 människor runt om i världen självmord.¹ I Sverige dör i genomsnitt fyra personer genom självmord varje dag² och enligt Retterstøl³ är det ett mänskligt fenomen som förekommer i alla kulturer. Förekomsten av självmord i häkten eller anstalt ser däremot annorlunda ut. Antalet självmord är tre till femton gånger högre i anstalt eller häkte jämfört med befolkningen i övrigt.⁴ Anledningen till detta förklaras på olika sätt. Det beror exempelvis på att majoriteten av intagna har narkotika – eller alkoholmissbruk och att allvarliga sjukdomstillstånd, som psykosjukdomar, depressioner och personlighetsstörningar, är överrepresenterade i häktes- och anstaltsmiljöerna. Dessa är i sin tur viktiga riskfaktorer för självmord.⁵

När någon väljer att begå självmord i ett häkte finns en lång kedja av anhöriga, personal och andra ansvariga som påverkas av händelsen. Hur kan något sådant ske under sträng övervakning, och vad händer när det inträffar?

2007 och 2008 var år med ovan nämnda diskussioner. År 2007 valde fler än vanligt att ta sitt liv i häkten runt om i Sverige och i vissa av fallen hade det inte behövt hända utan berodde på slarv, enligt en omtalad utredning av Sveriges Radio⁶. Förklaringar till orsaker och förslag på åtgärder var många.

Vissa av fallen var mer omtalade än andra, detta gällde framförallt under 2008. I ett av fallen lät man den intagne hänga kvar i det han hängt sig i tills sjukhuspersonal anlände. Vid en annan liknande händelse blev man varnad för ett eventuellt självmordsförsök av intagens advokat men valde att inte göra någon insats. FN:s tortyrkommitté och åklagarmyndigheten fann anledning att utreda den plötsliga ökningen av självmord i Sverige. Kommittén uttrycker i sin rapport oro över att 40-50 procent av de intagna på häktena i Sverige utsätts för restriktioner och att de i sin tur inte har möjlighet till att effektivt kunna överklaga eller påverka dessa. Restriktioner kan innebära att den intagne inte bör få ta emot besök, läsa tidningar eller vara utanför sin cell mer än en timme om dygnet.⁷ De beklagar även bristen av officiell statistik rörande användningen av restriktioner.⁸

---

1 Retterstøl (1993) s. 268

2 Kriminalvården (2010) s. 7

3 Retterstøl (1993) s. 1

4 Kriminalvården (2010) s. 7

5 Kriminalvården (2008) s.7

6 Sveriges Radio, Nätbilaga 2

7 Kriminalvården (2008) s. 6

8 FN:s tortyrkommitté, Nätbilaga 7, s. 5

Åklagarmyndigheten menar idag när deras utredning är färdigställd, att beroende på vilka typ av brott som handläggs på en kammare, ges olika restriktioner. Om antalet ärenden med grova brott eller med flera misstänkta handläggs under samma tid medför det en förhöjd användning av restriktioner på häkten.⁹

Även Justitieombudsmannen (JO), gjorde på eget initiativ med anledning av uppgifter i massmedia och p.g.a. JO-anmälningar, en granskning av kriminalvårdens arbete. I JO:s ämbetsberättelse från 2008 riktas ingen kritik, men det påpekas att förhållandet på häkten inte får lov att vara mer strängt än nödvändigt.¹⁰

Kriminalvården tillsatte även ett särskilt team för att gå igenom omvårdnadsrutiner och suicidprevention i landets häkten. En önskan fanns också från Lars Nylén, generaldirektören för Kriminalvården, att inrätta en fristående utredningsapparat för att på så vis kunna ”hålla rent i våra egna hus på ett sätt som alla kan lita på”.¹¹ Självmorden i häkten ledde till stor debatt i massmedia, så som TV, radio och tidningspress.

Efter att jag läst en debattartikel skriven av Lars Nylén, angående självmorden, fick jag upp ögonen för problematiken kring suicidal handlingar i häkten. Jag anser att ”självmord i häkten” är ett intressant ämne eftersom de individer som drabbas helt är i Kriminalvårdens händer och att en ökning av självmord i häkten kan vara ett tecken på otillräcklig levnadsstandard för de intagna. För majoriteten av befolkningen är media den dominerande informationskällan till rättssystemet, brottsligheten och lagstiftningen,¹² därför är bilden som ges i media av självmord i häkten av stor betydelse. Crighton menar också att det politiska och mediala intresset för självmord inom anstalter sätter press på organisationen (Kriminalvården) att utåt sett se ut som att de kan hantera problemet. Han menar dock att trots att problem kring självmord givetvis bör belysas av media, kan också snabba förändringar och andra reaktioner inverka negativt på personalens förtroende och på så vis vara kontraproduktivt.¹³

Utifrån dessa aspekter genomförs denna studie i syfte att ge en djupare förståelse av hur media beskriver hanteringen av självmord i häkten, med fokus på orsaker och åtgärder.

---

9 Åklagarmyndigheten (2011) s. 2

10 Justitieombudsmännens ämbetsberättelse (2008/2009) s. 223

11 2008-11-12 *Vi klarar inte längre att utreda självmorden*

12 Pollack (2008) s. 423

13 Crighton (2002) s. 24

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande uppsats är att kvalitativt analysera huruvida orsakerna till självmord i häkten mellan åren 2007 - 2008 i tidningspress framställs som att bero på individuella och/eller strukturella faktorer inom kriminalvården. Likaså huruvida förslag på insatser och åtgärder syftar att verka på ett strukturellt eller individuellt plan och sedan se eventuella möjligheter till att dra paralleller med allmänna kriminalpolitiska strategier. Syftet har *inte* varit att undersöka ifall de orsaker och åtgärder som anges är rätt eller fel utan fokus har varit på två medieaktörers beskrivningar av orsakerna till de inträffade händelserna eller vad man bör göra för att förhindra sådana i framtiden. Tidningarna som ingår i studien är Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

Frågeställningarna är:

- Vilka orsaker anges i artiklarna till varför de intagna begått självmord?
- Var placeras ansvaret?
- Vilka aktörer får komma till tals?
- Vilka insatser eller förslag på lösningar anges i artiklarna?

2. Bakgrund

Kriminalvården är en statlig myndighet vars syfte är att minska brottsligheten genom brottsförebyggande arbete och på så vis bidra till ett tryggare samhälle.¹⁴

Dess struktur kan förklaras med att generaldirektören med högsta ansvaret har en organisation till sitt förfogande som består av sex regionchefer, ett stort antal kriminalvårdschefer (KVC), kriminalvårdsinspektörer (KVINSPI), och ett ännu större antal kriminalvårdare.

Kriminalvårdscheferna styr över ett verksamhetsområde (VO). Ett verksamhetsområde kan bestå av ett eller flera verksamhetsställen, vilka är häkte, anstalt eller frivård. Dessutom finns ett huvudkontor med ett antal enhetschefer och handläggare av olika slag.¹⁵

Häkten är alltså ett av kriminalvårdens ansvarsområden, i vilka *misstänkta* för brott sitter och dessa räknas som oskyldiga. Även de som ska utvisas eller redan är dömda och som väntar på plats på anstalt placeras på häkten. Flest är de intagna som är häktade med anledning av misstanke för brott. De som är dömda i väntan på plats betydligt färre och minst är antalet som väntar på att utvisas eller

---

14 Kriminalvårdens vision, Nätbilaga 1

15 Kriminalvårdens administrativa föreskrifter, Nätbilaga 6, s. 6ff

avvisas.¹⁶

Åklagaren begär och domstolen beslutar om någon ska häktas, och i så fall vilka slags restriktioner den intagne ska ha. Vara inlåst under hårda restriktioner är psykiskt påfrestande och därför är också självmord vanligast i början av häktningstiden jämfört med anstalt (fängelse). Det är således fler som begår självmord i häkten än i fängelser.¹⁷

Redan vid inskrivningstillfället i häktet genomförs en så kallad *screening-dokumentation*.¹⁸ Syftet med denna är att kunna förutse vem som ligger i riskzon för eventuella självskadebeteenden och ger även underlag för omedelbara åtgärder.¹⁹ I de fall där det finns risk för suicidala handlingar, läggs särskild vikt vid att den intagne inte innehar plagg så som livrem, skosnören eller liknande som skulle kunna användas som hjälpmedel för ett eventuellt självmordsförsök. Psykiatriska, psykologiska, sociala faktorer och ogynnsamma händelser (så som förlust av familjemedlem eller liknande) går igenom för att på bästa sätt förhindra framtida självskadande handlingar och/eller självmord.²⁰ Även lokaler, inredning och utrustning ska särskilt anpassas så att möjligheten för att t.ex. strypa sig med snara ska minimeras.²¹ Detta är också det vanligaste sättet, både i Sverige och utomlands att begå självmord på, i häkten. Kriminalvården ser självdestruktivitet som ett ”rop på hjälp” och ett sätt att mobilisera omgivningens engagemang. Ångest, bristande impuls kontroll och förmågan att kommunicera med omgivningen är några faktorer som enligt Kriminalvården kan utlösa självdestruktivitet.²²

De intagna är inlåsta mot sin vilja under Kriminalvårdens ansvar, vilket i sin tur väcker frågan hos allmänheten om institutionens medansvar för den destruktiva handlingen.²³ Det finns en tro att det borde vara lättare att förebygga suicidala handlingar på en sluten anstalt eftersom den är mer kontrollerad än samhället i övrigt.²⁴ Självmord på institutioner är därmed ett svårt²⁵ och allvarligt folkhälsoproblem.²⁶ De finns de som påstår att hur professionell personalen än är eller hur strategier

---

16 Kriminalvårdens Statistikportal, Nätbilaga 4

17 Kriminalvården (2010) s. 14

18 Kriminalvården (2010) s. 26

19 Kriminalvården (2008) s. 28

20 Kriminalvården (2010) s. 26

21 Kriminalvården (2010) s. 24

22 Kriminalvården (2010) s. 11

23 Kriminalvården (2010) s. 10

24 Llyod (1990) s. 1

25 Towl m.fl. (2002)

26 Haycock (1991)

för att reducera dödsfall än ser ut, kommer självmord på häkten dock alltid att förekomma.²⁷

När ett självmord eller en allvarlig självskada inträffar utsätts häktet och även personalen för stor offentlig uppmärksamhet.²⁸ Kriminalvården är en viktig myndighet som ansvarar för många människor där ett misstag i sammanhanget kan betyda liv eller död, samtidigt som det finns mediala och politiska intressen för händelserna. Kriminalpolitiken i övrigt ser gärna tidiga ingripanden och fokus på individuella problem i samband med bekämpning av brottslighet.²⁹ Det är därför av intresse att undersöka utifrån medias beskrivningar av självmord i häkten, vad som ses som lösningar och problem i förhållande till strukturella och individuella faktorer.

3. Tidigare forskning

Under detta avsnitt redogörs för en del tidigare forskning och litteratur på två olika områden. Det första området behandlar hur media påverkar nyhetsförmedling. Detta för att lyfta fram vilken stor inverkan media har på samhället och den information som når ut till dess läsare, vilket i sin tur motiverar valet att använda material ur ett mediesammanhang. Det andra området behandlar olika perspektiv på orsaker som ligger till grund för de intagnas självmordsbenägenhet. Då den tidigare forskning som finns, mestadels handlar om hur det ser ut i praktiken, är tanken inte att dra några paralleller med denna studies slutsatser i någon större utsträckning eftersom medias vinkling har stor inverkan på slutsatserna och kan därför bli svår att jämföra med ”verkligheten”. Den tidigare forskningen har i stället i syfte att visa på den lucka som denna studie fyller då den lägger fokus på medias framställning av problematiken, vilket inte går att finna idag. Man kan konstatera att orsakerna till självmordproblematiken i samband med frihetsberövande båda är komplicerade och av många olika slag. Tidigare har man gjort enkätundersökningar, intervjuer och inspektioner, men enligt vad jag kan få fram är det ingen som tidigare uppmärksammat hur diskussionerna kring självmord i häkten sett ut i media.

3.1 Medias betydelse

Utifrån följande beskrivningar av medias betydelse framkommer vissa typexempel på ämnen som har ett högt nyhetsvärde. Ur detta kan man konstatera att självmord i häkten kan ses som att ha god potential för att vara ett just sådant ämne, vilket kan förklara varför debatten kring självmord i

---

27 Her Majesty's Chief Inspector of Prisons (1999) s. 3, 2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

28 Kriminalvården (2010) s. 10

29 Tham (2001)

håkten 2008 blev så omdiskuterad och intressant att utforska djupare.

Hadenius och Weibull har i sin bok *Massmedier* skrivit om medias självständiga roll i samhället som styr vad som ska förmedlas till mottagaren och på vilket sätt. De menar att massmedierna fungerar som en förmedlare av andra institutioner, och är inte bara en egen samhällsinstitution. Massmedier är alltså sammanflätade med andra institutioner som politik, ekonomi och kultur.³⁰ Det är dessutom svårt för den enskilde samhällsmedlemmen att ta till experter, vilket medierna istället erbjuder.³¹ Att medierna har en sådan stark ställning inom centrala samhällsområden, är en förklaring till att de som organisationer i sig har blivit viktiga.³² Massmedierna spelar stor roll för både medborgare och politikers information om vad som försiggår i samhället. Medier beskrivs också ibland som en tredje statsmakt, då medierna står som allmänhetens företrädare som granskar och kontrollerar olika makthavare i samhället.³³ Hadenius och Weibull skriver också att sannolikheten för att en nyhet ska placeras på förstasidan är som störst om den behandlar bl.a. brott och olyckor. Likaså påstår de att en händelse som berör, som fortfarande pågår och som dessutom äger rum i närheten har ett högt nyhetsvärde.³⁴

Ester Pollack har intresserat sig för brott i media. Hon har bland annat studerat medietexten i relation till främst den kriminalpolitiska kontexten i sin avhandling *En studie i...Medier och brott*.³⁵ Pollack skriver att nyheter om avvikelser säljer bra på nyhetsmarknaden och har ett högt underhållningsvärde,³⁶ även att medierna idag är ”besatta” av brottslighet och social avvikelse.³⁷ Hon menar att journalistiken har blivit en integrerad del av det sociala livet som inte bara inbegriper i andra institutioner och organisationer, utan också medborgarnas vardagsliv.³⁸

Pollack påpekar även att media är den dominerande källan för allmänheten till kunskap angående brottslighet, rättssystemet och lagstiftningen. Likaså att det är genom media vi får våra uppfattningar om brottsrisker och rättvisa. Det som bryter mot normer och värderingar, som inte är ”normalt” utan avviker, är goda kännetecken för en nyhet.³⁹ Vad som sedan blir uppmärksammat

---

30 Hadenius och Weibull (1999) s. 34

31 Hadenius och Weibull (1999) s. 451

32 Hadenius och Weibull (1999) s. 35

33 Hadenius och Weibull (1999) s. 36

34 Hadenius och Weibull (1999) s. 342f

35 Pollack (2001) s. 130

36 Pollack (2001) s. 79

37 Pollack (2001) s. 318

38 Pollack (2001) s. 310

39 Pollack (2008) s. 423f

beror på hur nyheterna ser ut för övrigt vid varje givet tillfälle. Hon menar att mediearenan har en begränsad utrymmeskapacitet, och vad som får ta plats avgörs till exempel av situationella faktorer så som vilka andra debatter som just då pågår. Med andra ord är det ett samspel mellan medierna och deras källor, olika intressegrupper och aktörer.⁴⁰ Medierna spelar en väldigt stor roll i samhället, och det finns inte plats för allt.

3.2 Olika perspektiv på självmordets orsaker

Själv mord som begås i samband med frihetsberövande är till viss del utforskat, i alla fall utanför Sveriges gränser. USA och England har en bredare forskning på ämnet än Sverige. Mycket forskning handlar dock om olika förebyggande arbete och omständigheterna kring självmorden.⁴¹ Nedan anges forskning som till viss del handlar om fängelser i stort, och inte häkten specifikt. Trots detta kan den ses som relevant då den pekar på frihetsberövandets effekter på individen, vilket därför också berör häktningen i sig. Även en del av den rapport som skrevs efter att en inspektion genomförts på alla häkten i Sverige i samband med mediedebatten delges eftersom man då får en blick över hur förhållandena såg ut på häktena under tiden debatten var som störst, och inte bara hur det framställs i media.

Alison Liebling, Linda Durie, Annick Stiles and Sarah Tait har skrivit kapitlet *Revisiting prison suicide: the role of fairness and distress*.⁴² De inleder med att säga att de flesta teorierna angående självmord i fängelser är vaga och inte tar hänsyn till fängelseupplevelsens utmärkande karaktär. De har gjort en enkätundersökning som visar att intagna utsätts för extremt mycket stress och i fängelsets dubbla roll som vårdande och straffande ifrågasätter de om det verkligen behöver vara straffets funktion som dominerar och inte den vårdande. De menar att självmord delvis beror på upplevelse av orättvisa, respektlöshet och brist på säkerhet, eftersom det i sin tur skapar stress.

Anders Nilsson skriver i sin avhandling att kunskaperna kring fångars hälsosituation är mycket begränsad. Enligt Nilsson fokuserar svensk forskning på de intagnas psykiska störningar. Han menar också att det inom fångpopulationen finns olika riskfaktorer för dålig hälsa. Utöver faktorer som bland annat problem under uppväxten och ”livsstilsfaktorer” som t.ex. missbruk, visar sig

---

40 Pollack (2008) s. 432

41 Liebling (1992), Towl m.fl. (2002) & Dear (2006)

42 Liebling m.fl. (2005)

också själva frihetsberövandet i sig kan ha negativ inverkan på den intagnes hälsa.⁴³

År 2008 gjorde **kriminalvården** en egen inspektion av samtliga häkten för att se över hur medicinska bedömningar och rekommendationer fick genomslag i arbetet. Syftet var att lägga fokus på omvårdnadsrutiner och suicidprevention. Det genomfördes även enkätundersökning på samtliga häkten för att ta reda på vad de intagna ansåg om den vård de fick. 78 procent visade sig vara nöjda. Likaså att viljan fanns hos personalen att ha mer kontakt med de intagna, men att personalresursen på ett häkte inte är anpassad för att tillgodose *alla* kontaktbehov.⁴⁴ Problematiken och förutsättningarna för suicidala handlingar i häkten förklaras på så vis att det trots väl genomtänkta screening-metoder⁴⁵ lätt går att missbedöma vilka som egentligen är i riskzon och inte. Det enda som skulle vara helt säkert är sekundbevakning (ständig bevakning) men i många fall skulle det bli problematiskt med tanke på den stress och kränkning på den personliga integriteten det skulle innebära för den intagne.⁴⁶

4. Teoretisk ram

Analysen av studiens frågeställningar kommer att göras utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv i form av att jag som forskare utifrån denna studerar hur de olika strukturella och individuella faktorerna framställs i artiklarna i sitt sammanhang.

För att kunna dra paralleller mellan tidningarnas beskrivningar av orsaker och åtgärder till självmord i häkten och allmänna kriminalpolitiska strategier, valde jag att överföra Thams och von Hofers⁴⁷ resonemang kring de förslag som florerar inom kriminalpolitiken för att förebygga brott till ett annat perspektiv, vilket anges mer utförligt nedan.

4.1 Socialkonstruktivistisk utgångspunkt

Studiens teoretiska utgångspunkt och tankemodell kan ses som socialkonstruktivistiskt, det vill säga att olika strukturella respektive individuella orsaker och åtgärder ses som sociala konstruktioner, vilket också kommer att prägla studien. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv ses verkligheten som något ständigt pågående och föränderligt. En text har därför föränderlig betydelse

---

43 Nilsson (2002) s. 97

44 Kriminalvården (2008) s. 73

45 Se bakgrund på s. 7

46 Kriminalvården (2008) s. 5

47 Tham och von Hofer (2009)

beroende på vem som återger den och i vilken situation denne befinner sig i.⁴⁸ Vi uppfattar verkligheten utifrån de vi är och hur vi tolkar den, vilket gör att forskarens sätt att se verkligheten blir en del av den kunskap som produceras i relation till det fenomen som studeras.⁴⁹ I denna studie är både medias beskrivning och forskarens tolkning av den, av betydelse för konstruktionen av den sociala verkligheten. Media ger en beskrivning av verkligheten, som forskaren sedan tolkar utifrån hennes förförståelse. Denna tolkning i sig behöver inte vara den samma som de beskrivna individerna i artiklarna har av verkligheten. Genom studiens teoretiska konstruktion ges ett alternativ till en möjlig tolkning av åtgärder och insatser som konstruerats i en särskild medial kontext. Denna kunde sett annorlunda ut och är inte från början bestämd.⁵⁰

4.2 Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi⁵¹

Enligt Tham och von Hofer⁵² läggs det inom kriminalpolitiken och forskning för mycket fokus på individprediktion, vilket innebär att man tidigt vill förutse vem det är som kommer att begå brott för att kunna minska brottsligheten. De menar att vi missar den bredare kontexten så som situationella faktorer och samhällets reaktioner på brott och istället har för höga förväntningar på att man ska kunna förutse en kriminell karriär genom att se på faktorer som beteendestörningar, kognitiva problem och brister i föräldraskap.⁵³ Likaså påstår de att förändringar i familjemönster och brottslighet inte förstås genom val eller egenskaper hos individer utan att det istället finns att söka i strukturella och kulturella faktorer.⁵⁴ Slutsatsen att förutse människors brottslighet på individnivå menar de är klart begränsad.⁵⁵ Som exempel anges hur olika kulturers restriktioner angående alkohol,⁵⁶ olika nivåer av ojämlikhet och vapenlagstiftning⁵⁷ spelar in i hur individen utvecklas, och således inte bara beroende på familj eller andra individuella faktorer. På samma vis som tidiga ingripanden mot enskilda individer för att minska brottsligheten är en strategi inom kriminalpolitiken⁵⁸, finns liknande agerande inom kriminalvården för att tidigt upptäcka t.ex. eventuella självmordstankar. Genom screening-dokumentation⁵⁹ vill man tidigt fånga upp de som är i riskzonen för olika skadebeteenden.

---

48 Bergström och Boréus (2005) s. 25

49 Lander (2006) s. 24

50 Sohlberg och Sohlberg (2009) s. 248f

51 Tham (2001) s. 315

52 Tham och von Hofer (2009)

53 Tham (2001) s. 328 & Tham och von Hofer (2009) s. 332

54 Tham (2001) s. 338

55 Tham (2001) s. 340

56 Tham (2001) s. 339

57 Tham och von Hofer (2009) s. 331

58 Tham (2001) s. 315

59 Se bakgrund s. 7

Då diskussionerna inom kriminalpolitiken handlar om att kunna minska brottsligheten genom fokus på individen⁶⁰, och inte på samma sätt till strukturen, är det av intresse att utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv med hjälp av individuella och strukturella förklaringsfaktorer undersöka huruvida det finns liknande tendenser i Kriminalvårdens problematik kring suicidala handlingar i häkten utifrån två medieaktörers beskrivningar. Tham och von Hofers resonemang om tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi kan ses som ett generellt drag inom kriminalpolitiken, och gäller alltså inte enligt min bedömning bara deras resonemang.

Utifrån detta har olika faktorer utformats på strukturell respektive individuell nivå, som kommer användas som verktyg i analysarbetet och därmed besvara mina frågeställningar. Det är också av intresse att fånga in andra tendenser gällande struktur och individ som eventuellt uppkommer i materialet.

4.3 Individuella kontra strukturella förklaringsfaktorer

Följande faktorer på individ- respektive strukturell nivå används som grund i tolkningsarbetet av materialet. Åtgärder och orsaker kommer sedan delas in efter dessa och på så vis besvara frågeställningarna.

4.3.1 Faktorer på individnivå

Kriminalvården anser följande individuella riskfaktorer vara de vanligaste och av stor betydelse för att förutse en eventuell självmordsrisk:⁶¹

- Tidigare självmordsplaner/självmordsförsök
- Tidigare behandling för depressioner/bipolär sjukdom.
- Bruk och behandling med vissa läkemedel (framför allt bensodiazepiner⁶²)
- Alkohol- och drogmissbruk/beroende
- Kroniska eller livshotande sjukdomar
- Dålig social integrering i och utanför häktet
- Inskränkning av känslor och intellekt (tunnelseende)
- Nedsatt förmåga att fungera i vardagslivet

---

60 Tham (2001)

61 Kriminalvården (2010) s. 16f

62 Bensodiazepiner är internationellt accepterade standardmedel vid behandling av sjukliga ångesttillstånd och tillfälliga sömnstörningar. De har även i varierande omfattning kommit att användas vid behandling av lindrigare former av oro och ångest. Ur Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Nätbilaga 5

- Brist på möjligheter att kommunicera och informera

Ovan nämnda förklaringsfaktorer är fokuserade på den intagnes nuvarande och tidigare sjukdomstillstånd och livsstil. Tecken som att vara nedstämd, ha sömnproblem eller dålig matlust är kännetecknen på att den intagne är i riskzonen för eventuella suicidala handlingar.⁶³ Alla orsaker som uppkommer i analysen som säger sig bero på den intagnes fysiska tillstånd kommer delas in i ovanstående kategorier.

4.3.2 Faktorer på strukturell nivå

Som tidigare beskrivits⁶⁴ är kriminalvården indelad i olika strukturella plan från högsta chef till kriminalvårdare, och även intagna. Häktet består på så vis inte endast av intagna och personal utan över dessa finns en ledning som påverkar hela häktets struktur. Om ett självmord inträffar finns det olika plan inom häktets strukturella uppbyggnad där ansvar kan eller bör läggas.

I likhet med Tham och von Hofers argument för att man även bör se till den strukturella kontexten, finns det orsaker till självmord i häkten som kan ligga på ett strukturellt plan.

Enligt Bertil Sundins⁶⁵ tankemodell delas en organisations struktur in i två olika delar: *formell* respektive *informell* struktur. Till den formella strukturen hör det som Sundin valt att kalla ”organisationens uppbyggnad”, alltså det som rör anstalten från ett högre plan. Med den *informella* strukturen menas det ”inre” livet i organisationen. Denna uppdelning står till grund för en indelning av orsaker och åtgärder på de olika plan som figurerar inom häktet. På så vis ges en möjlighet att få en relevant indelning av de orsaker och åtgärder inom olika strukturella plan som beskrivs i mediedebatten eftersom indelningen är att se som generell för organisationer så som ett häkte.⁶⁶

Då kategorin ”beslutsfattande” är något bred, har jag preciserats den något till ytterligare ett tema - *restriktioner*.

Strukturella faktorer på ett *formellt* plan:

- Beslutsfattande
- Restriktioner
- Utbildning

---

63 Kriminalvården (2010) s. 12

64 Se bakgrund s. 6

65 Sundin (1976) s. 69

66 Sundin (1976) s. 69

- Arbetsfördelning

Strukturella faktorer på ett *informellt* plan:

- Kommunikations- och informationsstrukturen på myndigheten
- Sätt att följa regler och bestämmelser
- Sociala samspelet mellan medlemmarna

5. Metod

Nedan beskrivs den metod jag valt att använda för att undersöka hur orsaker och åtgärder till självmord rapporteras i media. En kvalitativ innehållsanalys har använts och vidare förklaras hur urvalet av artiklarna gjorts och även tillvägagångssättet. Valet av metod beror på de etiska problem som skulle kunna uppstå om studien istället gått ut på att göra kvalitativa intervjuer, enkäter eller liknande, då studien berör ett ytterst känsligt ämne. Tidningsartiklar finns redan att hämta för vem som helst som är intresserad. En kvalitativ innehållsanalys av tidningsartiklar ansåg jag därför undgå de etiska problem som skulle kunna uppkomma vid valet av en annan typ av materialinsamling.

5.1 Kvalitativ innehållsanalys

Kvalitativ innehållsanalys ger möjlighet att ta hänsyn till i vilken kontext textens olika delar ingår i och även se till artiklarnas helhet och sammanhang.⁶⁷ Då tolkning ingår i alla typer av textanalyser⁶⁸, ger en kvalitativ analys särskild möjlighet till koncentration på tolkningsarbetet och också en mer komplicerad tolkning av materialet.⁶⁹ Det kan ses som viktigt i sammanhanget eftersom möjligheten fanns att orsaker och åtgärder kunde finnas implicit i texterna. En kvalitativ innehållsanalys är också användbar för att söka efter bakomliggande teman i de texter som ska analyseras.⁷⁰

Kvalitativa metoder i jämförelse med kvantitativa kan ses som ostrukturerade men också mer flexibla.⁷¹ Flexibiliteten ger möjlighet till att ändra fokus och inriktning även under analysens gång. Att tolka kvalitativt har därför varit till en fördel i denna studie eftersom det gav möjlighet till att fånga in det under tolkningsarbetet som visade sig vara relevant för studiens frågeställningar. Då

---

67 Esaiasson m.fl. (2010) s. 237

68 Bergström och Boréus (2005) s. 23

69 Bergström och Boréus (2005) s. 44

70 Bryman (2010) s. 368

71 Bryman (2010) s. 268

analysen genomfördes utifrån olika teman, är min förhoppning ändå att analysen trots flexibel analysmetod, uppnått viss struktur.

Ett kvantitativt metodval var inte relevant för denna studie då syftet var att undersöka *hur* debatten om självmord framställdes i media och inte att finna ett visst mönster i form av att räkna antalet orsaker på individnivå respektive strukturell nivå. Istället var syftet att se dessa i sin kontext och dela in dem i olika kategorier, och på så vis leta efter ett mönster på det sättet. Det jag sökt efter har varit det explicita i artiklarna. Därmed inte sagt att sökandet efter de manifesta inslagen inte ger möjlighet att fånga upp även det inte fullt utsagda.⁷² Det är däremot omöjligt att exakt återge vad författaren velat säga med sin text och likaså hur mottagaren tolkat den, vilket inte heller har varit mitt syfte utan istället att ge artiklarna en ny innebörd utifrån mitt syfte och frågeställningar.⁷³ Min tolkning är därför inte nödvändigtvis den samma som personernas avsikt med uttalanden eller liknande.⁷⁴ Detta ses dock inte som ett problem, eftersom syftet med studien är att undersöka medias framställning, och inte verkligheten utifrån de inblandades perspektiv. Utifrån studiens teoretiska ram utformades specifika teman som fick vara som grund för analysen och beskrivs mer utförligt nedan. I resultat- och analysdelen kommer citat och referat från artiklarna sedan återknyttas till studiens teoretiska ram.

5.2 Urval

Studien grundar sig i material från Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD) och är hämtat ur Mediarkivet.⁷⁵ Valet att material skulle hämtas ur just tidningspress, kan förklaras på så vis att det var genom en debattartikel som självmord i häkten kom till min kännedom, och det blev därför naturligt att använda mig av just artiklar ur tidningar istället för att använda någon annan medieaktör. Urvalet begränsades till specifikt dessa två tidningar för att de kan anses rikstäckande och når ut till många läsare. SvD hade inte lika många artiklar och dessa var inte särskilt omfattande i jämförelse med DN. Självmorden var alltså inte lika omdiskuterade i SvD som i DN. Sökperioden omfattar 2007 då självmordsfrekvensen i häkten runt om i Sverige fördubblades, och 2008, då två fall blev väl omdiskuterade⁷⁶. Enligt KOS (Kriminalvård Och Statistik) finns inte några större skillnader i *antal* begångna självmord 20 år tillbaka, förutom 2007 då det är en markant skillnad

---

72 Bergström & Boréus (2005) s. 45

73 Bergström & Boréus (2005) s. 25

74 Esaiasson m.fl. (2010) s. 250

75 Mediarkivet, Nätbilaga 3

76 Sökning på orden självmord* + häkten* i mediarkivet "retriever" ger år 2008 26st relevanta träffar i DN och i SvD nio st. Med andra ord betydligt många fler träffar än närliggande år (DN: 2009: 9st, 2007:4st, 2006: 1st och SvD: 2009: 1st, 2007: 6st. 2006: 1st)

från tidigare år, tolv stycken. Graf över antal självmord under åren återfinns i bilaga 1.

För att hitta relevanta artiklar angående självmord i häkten användes en kombination av sökorden "självmord*" och "häkte*" genom trunkering. På så vis har även de ord där självmord eller häkte varit en del av ett längre ord givit träff. Exempel på det kan vara "självmordsrisk" eller "häktespersonal". Sökning med olika kombinationer med ord som åtgärd, orsak och kriminalvård genomfördes också, men då en sökning utan antingen ordet självmord eller häkte gav alltför irrelevanta träffar uteslöts detta. Sökmetoden fångade rimligtvis in alla de artiklar som var relevanta för studien, eftersom det som krävdes var att just de orden på något vis fanns med i artikel. En del har dock visat sig inte vara relevanta då de olika sökorden inte haft med varandra att göra i artikeln och dessa har valts bort. Exempel på det kan vara att en artikel med orden "häkte" och "självmordsbombare" har gett träff, vilket alltså inte har beskrivit den sorts självmordsproblematik denna studie vill belysa. Slutligen, efter att de irrelevanta artiklarna sorterats bort, bestod mitt urval av sammanlagt 45 texter, varav av 30st var skrivna i DN och 15st i SvD. För en tydligare materialbeskrivning, återfinns en tabell över innehållsfokus och en mer utförlig förklaring av artiklarna i bilaga 3.

5.3 Tillvägagångssätt

För att skapa ett någorlunda helhetsintryck och till viss del för att få förståelse för vad debatten mer specifikt handlade om läste jag igenom artiklarna. Artiklar som inte var relevanta sorterades bort och vad de kvarstående handlade om antecknades kortfattat. Även vilka utredningar som angavs och utmärkande uttalanden och händelser noterades. Utifrån det kontaktades Kriminalvården, Åklagarmyndigheten, Socialstyrelsen, Sveriges Television (SVT), Fångarnas riksintresseorganisation och FN:s tortyrkommitté för vidare information om utredningar, statistik och publikationer. Det som visade sig vara relevant för studien var statistik från Kriminalvården, en debatt om självmorden som visades i SVT år 2008 och även utredningar från Åklagarmyndigheten och FN:s tortyrkommitté.

För att skapa ordning och reda i analysarbetet använde jag mig av ett så kallat *variabeltänkande*.⁷⁷ Detta användes som inspiration och följdes inte slaviskt. Variabeltänkande innebär att frågan som ställs till materialet ses som en variabel, och svaren på denna som olika variabelvärden. Som

---

⁷⁷ Esaiasson m.fl. (2010) s. 242

variabel använde jag mig istället av strukturella och individuella faktorer. Vad som sedan delades in efter dessa blev på så vis variabelvärden.

För att lyfta fram och sedan karaktärisera de orsaker och åtgärder till självmord som angavs i artiklarna användes nedan nämnda teman varpå de olika förklaringsfaktorerna delades in, både i form av insatser/förslag men också orsaker. Det görs alltså två olika indelningar, först huruvida citatet är en orsak eller en åtgärd, och sedan om det kan ses som att tillhöra en av de strukturella eller individuella faktorerna. Jag använde mig alltså av följande olika teman som utgångspunkt för analysarbetet:

- Orsak - individnivå
- Orsak - strukturell nivå
- Insats/förslag - individnivå
- Insats/förslag - strukturell nivå

Under varje tema befann sig sedan de olika strukturella och individuella faktorerna i vilka jag delade in de olika citaten och svaren från artiklarna. På så vis delades orsaker, förslag och insatser som framkom av tolkningsarbetet in under lämplig förklaringsfaktor men också i lämpligt tema. Till en början fokuserade jag endast på orsaker, men när återkommande intressanta åtgärder och insatser fann sig i materialet, bestämde jag mig även för att inkludera dessa. Detta eftersom de insatser som man påstås vilja göra också indirekt pekar på de brister man anser ligga till grund för en förändring eller åtgärd.

Materialet har tolkats generöst⁷⁸ i den bemärkelsen att även de orsaker och insatser som tveksamt varit en orsak eller åtgärd, har varit med i analysen men *sedan* gallrats bort om det visat sig att det inte varit relevant i resultatet istället för tvärtom. Alla orsaker och åtgärder har blivit indelade på något sätt eftersom analysens faktorer visade sig vara täckande för materialet.

En annan variant hade varit att möta artiklarna med ett öppet förhållningssätt och att endast studera dessa förutsättningslöst⁷⁹. Då jag har använt ett strukturellt respektive individuellt perspektiv som ram för analysen kan man inte påstå att analysen är förutsättningslös.

Tanken var att på bästa sätt hitta det som var centralt för de olika faktorerna. Även de inte helt fullt

---

78 Esaiasson m.fl. (2010) s. 252

79 Esaiasson m.fl. (2010) s. 242

utsagda, utan mer indirekta förslag alternativt orsaker delades in så gott det gick. En noggrann läsning av de olika orsakerna och åtgärderna genomfördes sedan.

5.4 Reliabilitet, validitet och förförståelse

Reliabilitet innebär ifall olika personer kan utföra samma undersökning av samma material och analys vid olika tidpunkter och komma fram till samma resultat.⁸⁰ Eftersom tolkningsaspekten i sig är en reliabilitetsfråga för textanalyser, är förutsättningen för hög reliabilitet att analysen och textläsningen noggrant genomförts för det syfte studien har.⁸¹ Då studien bygger på mina egna tolkningar av materialet, finns möjligheten att någon annan skulle komma fram till ett annat resultat. Genom att analysen noggrant indelats och utförts efter tydligt förklarade teman och tillvägagångssätt finns det förhoppning om att studien uppnått god reliabilitet.

Validitet rör istället frågan huruvida den mätmetod man väljer att använda i själva verket mäter det man avser att mäta.⁸² Med andra ord huruvida de slutsatser och tolkningar undersökningen genererat hänger ihop och om de är trovärdiga.⁸³ I denna studie handlar validitet om huruvida de specifika frågor som ställts till texterna kan påvisa det fenomen som studien haft i syfte att undersöka.⁸⁴ Innehållsanalyser, framförallt kvantitativa sådana, handlar ofta validitetsproblemen om att orden förstås utan hänsyn till sammanhanget, vilket kan bli problematiskt eftersom vissa ords innebörd helt är bestämda av sammanhanget.⁸⁵ Detta undviks i min undersökning då den är kvalitativ och ger därför möjlighet till att fånga in textens funktion i den kontext och helhet som den ingår i.⁸⁶

I relation till en socialkonstruktivistisk kunskapssyn, innebär validitet att forskaren utifrån sin förförståelse själv är med och konstruerar sitt studieobjekt. Forskaren själv räknas därför med i validitetsbedömningen. Genom god reflektion kring sin egna förförståelse, ges också möjlighet att uppnå god validitet.⁸⁷ Förförståelsen har därför också stor inverkan på tolkningsarbetet. Vi kommer inte ifrån våra tidigare upplevelser, kunskaper eller i vilket socialt sammanhang vi befinner oss i,

---

80 Bergström och Boréus (2005) s. 36

81 Bergström och Boréus (2005) s. 35

82 Bergström och Boréus (2005) s. 34

83 Bryman (2009) s. 43 & Tiby (2006) s. 52

84 Esaiasson m.fl. (2010) s. 244

85 Bergström och Boréus (2005) s. 79

86 Esaiasson m.fl. (2010) s. 237

87 Bergström och Boréus (2005) s. 35

utan allt har en inverkan på vår tolkning av texten.⁸⁸

Eftersom ”själv mord i häkten” kom att intressera mig i samband med en iakttagelse av Lars Nyléns sätt att ta upp irrelevanta argument i en av sina debattartiklar, var det med en kritisk inställning jag tog mig an resten av diskussionerna kring självmord i häkten. I mitt analys- och tolkningsarbete har jag varit medveten om detta och min intention har varit att inte vara kritisk, utan istället genom god argumentation för mina tolkningar, återge en trovärdig bild av hur hanteringen av självmord i häkten sett ut under dessa två åren i SvD och DN.

Min strävan med denna undersökning har inte varit att uppnå objektiv sanning utan ge en tänkbar tolkning och beskrivning av hur diskussionerna kring häkten i självmord konstruerats i en särskild kontext, tidningsartiklar. Då analysen följer en tankemodell utifrån relevanta individuella och strukturella faktorer indelade i olika kategorier, hoppas jag ha lyckats med att kringgå ett alltför subjektivt resultat. Förhoppningsvis har undersökningen bidragit med en djupare förståelse av hur problematiken kring suicidala beteenden i häkten kan förklaras utifrån ett individ- och strukturperspektiv i ett medialt sammanhang.

5.5 Etik

Syftet med studien har varit att skildra på vilket sätt orsaker och åtgärder till självmord i häkten diskuterats i media. Undersökningen ska inte på något sätt ifrågasätta de intagna, personal eller anhöriga och deras åsikter och handlingar. Inte heller att skuldbelägga, svartmåla eller utelämna någon. Istället har mina intentioner varit att undersöka hur bilden av hanteringen av självmord framställts av olika aktörer i tidningspress.

6. Resultat och analys

Analys- och resultatdelen utgår från individuella och strukturella förklaringsfaktorer. För att göra analys- och resultatdelen överskådlig, inleder jag med att beskriva de två mest omtalade fallen, vilket blir som en föranalys. Dessa tas inte upp i efterföljande redovisning utan endast i dessa beskrivningar.

Syftet med dessa fallbeskrivningar är att ge läsaren en helhetsbild över hur analysen genomförts och hur de olika faktorerna applicerats på materialet. Dessa två fall var så pass omdiskuterade att det

---

⁸⁸ Bergström och Boréus (2005) s. 25

blev svårt att redogöra för analysen av de artiklar som handlade om dessa utan att ge läsaren sammanhanget. I många notiser referera man också tillbaka till just dessa två fall. I övriga fall, som jag inte väljer att ge en sådan utförlig beskrivning av, anges bara tid, plats och tillvägagångssätt. Andra självmord diskuteras alltså också i artiklarna, men är inte omdiskuterade i samma utsträckning som fallen i Mariestad och Göteborg. Detta förklarar också varför jag valt att beskriva dessa så utförligt eftersom de visade sig bestå av en sådan stor del av materialet och på så vis också debatten om självmord i häkten. Enligt min bedömning är det en kombination av dessa två fall och ökningen av begångna självmord 2007 som ger upphov till att debatten utvecklas och blir med tiden mer omfattande just eftersom förslag på åtgärder och orsaker blir allt mer diskuterat, då främst i nyhetsartiklar och debattartiklar. Under 2007 är texterna framförallt notiser med endast fakta om varje specifikt fall i form av att tillvägagångssätt, plats och möjligtvis ett uttalande från ansvarig. Andra artiklar angående vad självmorden beror på eller vad som bör göras för att de inte ska förhindras återfinns inte. Detta förändras alltså efter att självmorden i Mariestad och Göteborg inträffat, och först då sätter sådana diskussioner igång. Det är också under 2008 som ökningen av självmord 2007 kommer upp till ytan, vilket inte är särskilt aktuellt under året när det sker.

Utifrån rubriker som ”Häktesvillkor utreds efter många självmord”⁸⁹, ”JO vill se större insats mot häktessjälvmord”⁹⁰ och ”Svenska häkten får skarp FN-kritik”⁹¹ verkar det förefalla viktigt för media är att framhäva att häktena är livsfarliga som de ser ut idag. Utifrån medias beskrivningar är FN, SEKO (de anställdas fackliga organisation, som också är ett LO-förbund) och Lars Nylén huvudaktörer i debatten kring självmord i häkten.

Resultat- och analysdelen redogörs i två delar under varje underrubrik, vilket gäller fallbeskrivningarna men också efterföljande indelning av de olika faktorerna. Dessa indelningar syftar till att så tydligt som möjligt klargöra de olika insatser och orsaker som framkommer ur materialet och sedan dra slutsatser utifrån dessa. Inledningsvis i varje del redogörs resultatet av analysen av artiklarna utifrån studiens förklaringsfaktorer. Avslutningsvis direkt därefter anges hur analysen kan tolkas utifrån studiens förklaringsfaktorer och delvis koppla dessa till allmänna kriminalpolitiska strategier och tendenser. Genom att förklara vilken aktör som menar eller önskar så i så stor utsträckning som är möjligt, besvaras också frågeställningarna.

---

89 2008-04-23 *Häktesvillkor utreds efter många självmord. Fler häktade än någonsin tog livet av sig senaste året*

90 2008-08-10 *JO vill se större insats mot häktessjälvmord*

91 2008-07-25 *Svenska häkten får skarp FN-kritik*

Viktigt att förtydliga är också att tolkningarna av orsaker och förslag på insatser i materialet utgår ifrån hur det framställs i media. Hur strukturen inom en organisation ser ut i praktiken, lämnas därför därhän, utan syftet är att belysa hur dessa *två medieaktörer* får de olika orsakerna och åtgärderna att framstå som antingen vara en strukturell eller individuell förklaringsfaktor.

6.1 Fallet i Mariestad

Ett specifikt fall i Mariestad blev särskilt omtalat och beskrivs utförligt nedan. I artiklarna angående detta fall framgår tydligt vem som får ta ansvaret för detta av anhöriga och ansvariga inom Kriminalvården, och det är vårdpersonalen. Detta särskilt i artikeln från Dagens Nyheter⁹² men även från Svenska Dagbladet där advokat påstår att personen kunde ha levt idag om det hela hade skett på ett korrekt sätt och där Lars Nylén menar att den intagne ändå hade avlidit, trots livräddningsförsök.⁹³ Dessa tre artiklar från båda tidningarna används i följande beskrivning av fallet i Mariestad.

6.1.1 Analys av fallet i Mariestad

En 23-årig intagen som hängt sig inne på toaletten i häktet upptäcktes av vårdpersonalen, men man lät honom hänga kvar tills dess att ambulans anlände, utan att livräddningsförsök sattes igång. Den intagne uppges ha genomgått en suicidscreening, vilken inte kom fram till att den intagne var självmordsbenägen. Medicinsk ansvarig vid Kriminalvården uppger:

- ”Vårdarna har inte följt de instruktioner som gäller. Om man ska avstå från upplivningsförsök ska personen vara uppenbart död och då talar vi om likstelhet, likfläckar eller att huvudet är skilt från kroppen”

Enligt incidentutredningen skriver man att personalen på grund av stress i en ”ny och extrem situation, gjort en felaktig bedömning.” Personalen, uppger anhörig, ljög för honom och påstod att de skurit ner den intagne och dessutom försökt återuppliva honom. Så visade sig senare av en granskning av Sveriges Radio,⁹⁴ inte alls vara fallet. 23-åringen hade dessutom skrivit brev till sin flickvän, där han uppger att han känner sig ”uppgiven och inte vet om det är värt att leva”. Anhörig menar att eftersom den intagne hade restriktioner, måste brevet också ha lästs igenom av åklagare, vilken därmed också borde insett faran. Händelsen beskrivs av anhörig som ”medhjälp till mord”. Detta håller inte chefsåklagare som utredde fallet med om, utan kriminalvårdens instruktioner var allt för otydliga för att man skulle kunna lägga skulden på personalen och på så vis väcka åtal mot

---

92 2008-04-11 *Häktespåpersonal får kritik efter dödsfall*

93 2008-04-11 *Självmod kunde ha stoppats*, 2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

94 Sverige Radios utredning, Nätbilaga 2

dem.⁹⁵

6.1.2 Resultat av fallet i Mariestad

Artiklarna beskriver enligt min tolkning, att ansvaret för händelsen i Mariestad läggs, utifrån studiens förklaringsfaktorer, på individnivå på två olika sätt. Dels i bedömningen av den intagnes självmordsbenägenhet, enligt den incidentutredning som Kriminalvården gjort. Dels på de specifika vårdare som inte följt de instruktioner som finns. Personalen får skulden för att den information anhöriga fått ta del av inte varit sann. Den aspekten, men även brevet som anhörig menar måste ha lästs av åklagare, kan utifrån ett struktur- och individperspektiv, implicit ses som brister i Kriminalvårdens kommunikations- och informationsstruktur, vilket i stället ses som en faktor på ett strukturellt informellt plan. På liknande vis kan orsaken angående personalens misstag att inte följa instruktioner, ses som, utifrån olika förklaringsfaktorer, en brist i sättet att följa regler och bestämmelser och därmed också en brist inom den informella strukturen. Utifrån medias beskrivningar däremot, uppger medicinskt ansvarig och även kriminalvårdens incidentutredning att det helt är personalens fel eftersom de inte följt de instruktioner som finns. Enligt ansvarigas uttalanden beskriver media att ansvaret läggs på individerna som befann sig på platsen istället för att se till strukturen. Vad som förstärker detta resonemang är att det framkommer under utredningen att misstagen delvis har med instruktionernas otydlighet att göra, vilket också ansvariga inom Kriminalvården kunde uttryckt. Vilket de utifrån artiklarnas beskrivning inte gör, utan lägger skulden helt på personalen oförmåga att följa instruktionerna. Ser man till det utsagda och till hela sammanhanget i artikeln, beskrivs även att händelsen kan bero på problem inom den informella strukturen.

6.2 Fallet i Göteborgshäktet⁹⁶

Ett av fallen i Göteborg 2008, blev mycket omtalat eftersom den intagne, trots att personalen varnats av många utifrån men också händelser inne på häktet, hängde sig i sin cell. Informationen nedan är tagen framförallt från artikeln ”de livsfarliga häktena” och innehar många aktörer, orsaker och åtgärder. Denna är skriven i Dagens Nyheter som ger betydligt mer plats åt fallet än Svenska Dagbladet.⁹⁷

---

95 2008-09-23 *Inget åtal efter självmord på häkte*

96 2008-10-19 *De livsfarliga häktena*

97 2007-12-10 *Nytt självmord på häkte*

6.2.1 Analys av fallet i Göteborg

Den intagnes advokat hade varnat häktet för att hans klient visat tecken på att vara deprimerad och livstrött. Av anledningar som aldrig framgår tror vakthavande befäl att läkare redan fått träffa den intagne, vilket innebär att ansvariga bestämmer sig för att inte göra något alls. Tidigare har också den intagne under en genomgång av sina privata tillhörigheter inför flytten till nytt häkte, under tiden vårdare lämnat den intagne ensam med sina tillhörigheter, lyckas förgifta sig med bensodiapenziner.⁹⁸ Läkaren bedömde inte detta som ett självmordsförsök utan istället som en ”handling sprungen ur ångest”. Läkaren visste inte heller att den intagne nyligen fått reda på en dom på ett fjorton år långt fängelsestraff. Enligt artikelns beskrivningar ber den intagne sedan om att få tala med vårdare på kvällen på grund av smärtor i bröstet och uttrycker att han mår dåligt. Vårdarna talar med honom, men mer än så gör man inte. Anhörig menar att ”det måste berott på slarv”.

Enligt studiens två tidningar, framkommer det i en av Kriminalvårdens utredningar angående fallet, att vårdarna på plats var erfarna men var vikarier på sina befattningar. Även att situationen på anstalten hade varit kaotisk med många in- och utskrivningar samt många fax och telefonsamtal. SEKO, påpekar även att man dragit ner på personalen medan man ökat beläggning och restriktioner de senaste tre åren just på detta häkte.

6.2.2 Resultat av fallet i Göteborg

Artikelförfattaren väljer att i första delen av nyhetsartikeln beskriva ansvaret som att ligga på individnivå, i den bemärkelsen att de enskilda vårdarna har begått fel. De framkommer också i artikeln att personalen begått fel handlingar genom att inte informera och agera, men vad som sedan framgår av SEKO, kan det finnas olika slags problem som ligger bakom. Dessa kan efter en indelning av utgångspunktens olika faktorer ses som formellt strukturella. Personalbrist i takt med ökade restriktioner är ett tydligt mönster inte bara i denna artikel, utan generellt i hela materialet. Fyra självmord inträffade på häktet i Göteborg 2007, alltså en tredjedel av alla självmord som inträffade det året. De individuella faktorerna angående den intagne som utifrån medias beskrivningar framkommer ses inte som orsaker i sammanhanget utan en förstärkning av att personalen borde ha tagit mer hänsyn till dessa.

Ser man sedan till det mindre utsagda i texten vill medias framställning visa på, att det finns brister i

---

⁹⁸ Bensodiazepiner är internationellt accepterade standardmedel vid behandling av sjukliga ångesttillstånd och tillfälliga sömnstörningar. De har även i varierande omfattning kommit att användas vid behandling av lindrigare former av oro och ångest. Ur Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Nätbilaga 5

kommunikations- och informationsstrukturen inom häktet då man vid ett flertal tillfällen tydliggör att de anställda fått information som inte gått vidare mellan dessa. Media beskriver att den intagne visat tydliga tecken på att må dåligt men att vårdarna trots det väljer att inte agera, vilket kan ses utifrån studiens utgångspunkt som brister i det sociala samspelet mellan intagna och vårdare, och därmed också i den informella strukturen vilket är utsagt. Liknande tendenser finns alltså att finna i förra fallet i Göteborg, med fokus på individnivå explicit, men implicit också på den informella strukturen. Till skillnad från det förra fallet uttrycker SEKO, att det finns strukturella problem som kan ha inverkat, dessa då på den formella strukturen. Detta stämmer överens med Tham och von Hofers⁹⁹ tankegångar kring kriminalpolitiken, att fokus ligger på individnivå trots att det är underförstått att andra strukturella och kontextuella faktorer spelar in.

6.3 Orsaker

Nedan beskrivs de orsaker som anges i artiklarna. Indelning görs på liknande vis som i analysen och inleds så vis med orsaker på individnivå och avslutas på strukturell nivå. Framförallt uttrycks orsaker på strukturell nivå och av FN:s tortyrkommitté, SEKO och Tomas Nilsson, advokatsamfundets ordförande.

6.3.1 Analys av orsaker på individnivå

De orsaker som framkommer i media på individnivå, är orsaker där den avlidnes hälsa står i fokus. Detta i form av att häktespersonal eller andra ansvariga inom kriminalvården diskuterar kring huruvida man sett tecken på eller upplevt att den intagne varit självmordsbenägen. Exempel kan vara att intagen velat prata med vårdare, visat tecken på smärtor eller varit allmänt livstrött. Oftast är så inte fallet. Häkteschef och säkerhetschefer menar enligt media att personalen i samband med självmordsfall bedömt att den intagne inte varit någon ”högriskperson”¹⁰⁰ eller funnits ”självmordsrisk”¹⁰¹ och att den intagne själv förnekat sina självmordstankar.¹⁰²

I samband med diskussioner i media kring de intagnas ålder och kön angående de tolv självmord som begicks 2007, uppkommer att de flesta var missbrukare och att det inte var första försöket för många av dem.¹⁰³ Det påstås också av Dagens Nyheters reporter att det var ångest och sömnproblem som ”triggade impulsen”, som i sin tur refererar till ”forskarna”. Likaså finns uttryck

---

99 Tham och von Hofer (2009)

100 2007-02-08 *Självmord i häkten undersöks*

101 2008-07-11 *Fler försöker ta sitt liv på häktena*, 2007-07-22 *39-åring begick självmord i häkte*

102 2008-07-11 *Fler försöker ta sitt liv på häktena*

103 2008-10-19 *De livsfarliga häktena*

som ”inlåst och ensam”, ”nykter för första gången på länge” och allmänna funderingar utifrån en intagens perspektiv återkommer. Medicinsk rådgivare på kriminalvården menar att *alla* häktade befinner sig ”riskgrupperna för självmord” och i en ”akut livskris.”¹⁰⁴ Lars Nylén påpekar att de intagna som har suicidala tankar kan ha ”abstinenssymptom som blandas med sjukdomssymtom och det ena kan dölja det andra”. Därför menar han att ”personalen som låser in människor i häktet måste ha hjälpmedel för att bedöma hur bråttom det är att personerna kommer i kontakt med sjukvården”¹⁰⁵

6.3.2 Resultat av orsaker på individnivå

Angående ovan nämnda spekulationer i samband med orsaker på individnivå beskrivs i artiklarna, enligt min tolkning, både direkt och indirekt på olika sätt, de olika individuella riskfaktorerna som använts i analysarbetet. I den bemärkelsen att inblandade aktörer till viss del, men inte i en större utsträckning, uppger missbruk, depressioner och andra sjukdomssymtom som faktorer som försvårar situationen för den intagne men inte direkt som orsaker till självmorden.

6.3.3 Analys av orsaker på strukturell nivå

De orsaker till självmorden som tydligt framkommer i media är enligt framförallt SEKO, FN och Tomas Nilsson men även en intagen och en häkteschef att de häktade är alltför isolerade. Till viss del påstås det av vårdare att isoleringen dessutom ökat de senaste åren och i materialet dras en parallell mellan de skärpta säkerhetsrutinerna och rymningarna under 2004, då fyra grovt kriminella intagna lyckades rymma från anstalten i Hall.¹⁰⁶ Personalneddragningar och personalbrist beskrivs också av ovan nämnda aktörer som övervägande orsaker till att dels personalen i specifika fall begått grova misstag,¹⁰⁷ dels att personalen i allmänhet inte känner att de räcker till.¹⁰⁸

Klubbordförande för SEKO menar:

- ”Självmorden hade inte hänt om det funnits personalnärvaro.”¹⁰⁹

FN riktar skarp kritik mot att de svenska häktena är ”kraftigt underbemannade” vilket i sin tur är en säkerhetsrisk både för intagna och personal.¹¹⁰ Vårdare menar att det inte bara handlar om att personalen minskar utan också att nya administrativa arbetsuppgifter ”radikalt tar bort tid från

---

104 2008-04-23 *Häktesvillkor utreds efter många självmord. Fler häktade än någonsin tog livet av sig senaste året*

105 2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

106 2004-07-29 *Kriminalpolitik på rymmen*, 2008-07-26 *Bara en anställd per 20 häktade*

107 2008-04-11 *Häktespåpersonal får kritik efter dödsfall*

108 2008-11-16 *Rekordmånga självmord på häkten 2007*, 2008-07-25 *Svenska häkten får skarp FN-kritik*

109 2008-09-04 *Ingen rubrik tillgänglig*

110 2008-07-26 *FN kritisk mot underbemanning*, 2008-09-04 *Ingen rubrik tillgänglig*

samtal med de intagna”.¹¹¹ Enligt ombudsman från SEKO, har man satsat mer på säkerheten och ”den mänskliga kontakten mellan intagna och personal har minskat”. Likaså att det aldrig varit så lite personal på häktena som det är just idag.¹¹² En häkteschef som valt att avgå i protest mot personalneddragningar menar att det är självklart att om man väljer att dra ner för mycket på personalen kommer också ”utrymmet för mänsklig kontakt och omvårdnad” att minska.¹¹³

Säkerhetschef vid Kriminalvården säger också att de ”inte har folk nog att sitta och stirrbliga på dem (de intagna) hela tiden” och även att sekundbevakning är så pass integritetskränkande att personen i fråga tar sitt liv av bara den anledningen.¹¹⁴

Ofta beskrivs häktningsperioden av personal som ”en risk i sig”¹¹⁵ eller ”svår att stå ut med”.¹¹⁶ Tomas Nilsson ser ”många häktningar och hårda restriktioner” som en viktig orsak till att så många självmord begåtts under den senaste tiden. Han menar också utifrån hans erfarenheter ha sett ”den nedbrytande och omänskliga effekt” som isolering 23 timmar om dygnet innebär för den intagne, som faktiskt ännu inte är dömd för något.¹¹⁷

En jurist uppger i en debattartikel att självmorden tydligt visat den ”psykiska påfrestningen” som den frihetsberövade utsätts för genom att vara ”avskuren från alla kontakter med omvärlden”, vilket i sin tur kan få konsekvenser i rättegången. Hon refererar till ”rättspsykologisk forskning” och menar att det finns en risk för falska erkännanden när den tilltalade befinner sig under sådana förhållanden.¹¹⁸ I viss utsträckning läggs därför ansvaret utifrån medias beskrivningar på frihetsberövandet som häktning i sig innebär. En säkerhetschef påstår att det inte är något fel på systemet ”utan om en person bestämmer sig för att ta sitt liv så har vi mycket små möjligheter att garantera att det inte sker”.¹¹⁹ På liknande vis menar en häkteschef att den intagne inte fått särskild bevakning efter att han fått besked om fängelsestraff, eftersom det är ”normal dagsrutin” att de häktade får beslut om sådant.¹²⁰

---

111 2008-05-31 *Ytterligare ett självmord begått i häkte*

112 2008-05-31 *Ytterligare ett självmord begått i häkte*

113 2008-07-25 *Svenska häkten får skarp FN-kritik*

114 2008-07-11 *Fler försöker ta sitt liv på häktena*

115 2008-05-31 *Ytterligare ett självmord begått i häkte*

116 2008-04-11 *Åtta självmord i svenska häkten*

117 2008-07-26 *Minska på häktingarna för att få ner självmorden*

118 2008-08-11 *Tig i polisförhör så får du försvarare*

119 2008-07-11 *Fler försöker ta sitt liv på häkten*

120 2007-07-22 *39-åring begick självmord i häkten*

FN kritiserar svenska domstolar för att alldeles för ofta döma till restriktioner,¹²¹ ”det har blivit regel snarare än undantag när det egentligen borde vara tvärtom”¹²², en uppfattning Tomas Nilsson genom en debattartikel delar.¹²³ I samband med det anger media att de intagna uppgett i FN:s utredning att de tyckte sig vara alltför isolerade och hade för lite kontakt med de intagna.¹²⁴ Ämneskunnig vid justitiedepartementet påpekar att restriktionerna också kan vara ”nödvändiga för att en utredning inte ska bli förstörd”.¹²⁵ Även säkerhetsexpert säger att ”restriktionerna finns till för att underlätta säkerhetsarbetet.”¹²⁶

Personal instämmer också i FN:s kritik och en intagen menar att det som framförallt behövs är närmre kontakt mellan vårdare och intagna och han frågar sig ”vad vård egentligen står för inom kriminalvården. Det här är mer en slags förvaring”.¹²⁷

Förtroenderådets riksorganisation menar att det är generaldirektörens sätt att styra Kriminalvården, genom att införa absurda förbud för att kuva intagna, som ökar självmorden.¹²⁸ En krönikör i Svenska Dagbladet påstår att Sveriges Radios avslöjanden ”borde betyda slutet för Lars Nyléns regim som chef för svensk Kriminalvård.”¹²⁹

6.3.4 Resultat av orsaker på strukturell nivå

Utifrån tidningsartiklarnas beskrivningar ses restriktioner, personalbrist och brister i det sociala samspelet mellan intagna och vårdare, som orsaker till självmorden, vilka kan ses utifrån studiens förklaringsfaktorer tillhöra den formella och informella strukturen av häktet. Dessa orsaker inom strukturen lyfts framförallt fram av SEKO, FN och Tomas Nilsson, men också häktespersonal. Strukturella orsaker anges inte av Lars Nylén. Detta resultat ger också möjlighet att jämföra med hur strategier inom kriminalpolitiken ser ut idag. Enligt Tham och von Hofer, tar man inte tillräcklig hänsyn till den kontext den ”möjliga” brottslingen befinner sig i, vilket i detta sammanhang skulle kunna vara hög isolering.¹³⁰ Lars Nylén som har högsta ansvaret nämner till exempel aldrig restriktioner eller personalbrist som problem, trots att ovan nämnda aktörer gör det. Det finns alltså

---

121 2008-07-25 Svenska häkten får skarp FN-kritik

122 2008-10-19 De livsfarliga häktena

123 2008-07-26 Minska på häktningarna för att få ner självmorden

124 2008-11-16 Rekordmånga självmord på häkten 2007

125 2008-07-25 Svenska häkten får skarp FN-kritik

126 2008-04-23 Häktesvillkor utreds efter många självmord. Fler häktade än någonsin tog livet av sig senaste året

127 2008-07-26 Bara en anställd per 20 häktade

128 2008-11-12 Hård kritik

129 2008-05-29 Journalistikens gamar dör ut

130 Tham och von Hofer (2009) s. 332

liknande tendenser angående lite fokus på strukturella problem, utifrån artiklarnas beskrivning, inom Kriminalvården som inom allmänna kriminalpolitiken, så som bekämpningen av brottslighet. Analysen bekräftar även hur problematiskt suicidala handlingar i häkten är, eftersom restriktionerna både kan ge upphov till isolering och falska erkännanden, men också kan vara nödvändiga i samband med säkerhetsarbetet i en utredning. Även problemen kring att tillsätta sekundbevakning bekräftas. Detta eftersom det är den enda lösningen till att förhindra att de intagna begår självmord, men ger upphov till integritetsproblem. Faktorer som påpekar att häktningen i sig är problematisk hur man än vrider på det.

6.4 Insatser

Nedan beskrivs artiklarnas beskrivning av de förslag på olika insatser som bör göras men också de insatser som genomförs. Först anges insatser och förslag på åtgärder på individnivå och därefter på strukturell nivå. Även ytterligare en kategori visar sig i materialet, där insatsen kan ses som ligga på strukturell nivå, men syftar att verka på individuell nivå. Denna anges sist i ordningen. Indelningen görs på samma vis som ovan, bortsett från den nya kategorin. Förslag på insatser ges framförallt av Lars Nylén, Tomas Nilsson och politiker.

6.4.1 Analys av insatser på individnivå

Det som framkommer i media som en insats på individnivå, är Kriminalvårdens införande av ett formulär som ska fyllas i av den intagne vid inskrivningen, vars syfte är att stödja de anställda i bedömningen av eventuella självskadebeteenden. Formuläret kallas också "självmordstestet" och SEKO menar att testet "är att jämföra med en kvalificerad psykundersökning"¹³¹ och enligt "suicidexperter" blir svaren oftast "uppriktiga och sanningsenliga".¹³² Detta formulär ska alltså ingå i kriminalvårdens nya suicidpreventiva riktlinjer.¹³³ Lars Nylén poängterar också i en av sina debattartiklar, vikten av att kunna skilja på de som har självmordstankar och inte, särskilt i ett häkte där självmord är betydligt vanligare än i populationen i övrigt.¹³⁴ Formuläret hoppas han leder till säkrare Kriminalvård men påpekar i en nyhetsartikel i SvD att självmord inte kommer att försvinna, eftersom det inte behövs mycket för att kunna ta sitt liv med en lina eller liknande.¹³⁵

---

131 2008-04-23 *Kurs och formulär ska minska självmorden*

132 2008-04-11 *Åtta självmord i svenska häkten*

133 2008-04-23 *Kurs och formulär ska minska självmorden*, 2008-09-04 *Ingen rubrik tillgänglig*

134 2008-11-12 *Vi klarar inte längre av att utreda självmorden*

135 2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

6.4.2 Resultat av insatser på individnivå

Utifrån studiens förklaringsfaktorer kan formuläret ses som en insats på individnivå, eftersom den syftar till att vara till hjälp för personalen att redan vid inskrivningen kunna skilja ur de intagna som möjligen kan begå självmord. Detta resonemang kan kännas igen, att man använder specifika individuella faktorer som strategi för att tidigt kunna ingripa i de fall det verkar finnas risk för självmord, vilket kan jämföras med generella kriminalpolitiska strategier.

6.4.3 Analys av insatser på strukturell nivå

De insatser som beskrivs i media som att verka på strukturellt plan beskrivs av generaldirektören. Han menar att den kritik som kriminalvården fått av FN:s tortyrkommitté bara kan lösas på ett sätt, nämligen genom att ge mer pengar till Kriminalvården, vilket kan ses mer som ett önskemål än en direkt insats. Han tycker däremot att ”regeringen går i rakt motsatt riktning” och att trots att det är självklart att en frihetsberövad är i en akut kris kan man inte avsätta ”dygnet runt-bevakning åt alla 1700 som vi har åt gången”.¹³⁶ Han tydliggör hur viktigt det är att utreda brister och fel, genom egenkontrollverksamhet. Nylén sätter därför ihop ett team vari medicinsk rådgivare vid Kriminalvården och kriminalvårdschefer ingår.¹³⁷ Dessa får i uppdrag att inspektera alla Sveriges häkten. Rapporten kallas senare ”Omvårdnadsinspektioner vid landets häkten, 2008”.¹³⁸ Generaldirektören har även ett förslag på inrättning av en fristående utredningsapparat med egen tillsynsrotel och utredningsrotel, men som aldrig går igenom.¹³⁹ Tomas Nilsson är den enda som ger förslag på ökad personaltäthet och en minskning av antalet häktningar. Medicinsk rådgivare håller delvis med om personalbristen efter att han och medföljande team inspekterat hälften av landets häkten.

6.4.4 Resultat av insatser på strukturell nivå

Genomförandet av en sådan inspektion och önskemål om förbättrade sådana, kan ses som en insats i Kriminalvårdens formella struktur, då den inte syftar att förändra specifika individers beteenden, utan istället stödja de som sedan ska ta de beslut som ska förbättra bristerna, med andra ord Lars Nylén och andra högt uppsatta aktörer inom Kriminalvårdens struktur. Utifrån medias beskrivningar finns ingen direkt vilja mer än så, från ett beslutsfattande plan, att förändra de strukturella problem som angetts som orsaker från bland andra SEKO, FN och personal. Det som istället visar sig vara mer betydelsefullt är insatser under nedan följande rubrik som syftar på individnivå.

---

136 2008-07-25 Svenska häkten får skarp FN-kritik

137 2008-04-20 Kriminalvårdens rutiner omprövas efter dödsfallen

138 Kriminalvården (2008) s. 7

139 2008-11-12 Vi klarar inte längre av att utreda självmorden

6.4.5 Analys av strukturell insats som syftar på individnivå

Utifrån ett struktur- och individperspektiv där vissa orsaker och åtgärder kan beskrivas som typiskt strukturella eller individuella kan en förbättring av utbildning ses som både och. Utbildningen inriktar sig på att förbättra personalens kunskaper om akuta kroppsliga sjukdomstillstånd, självmordsproblematik, abstinens från alkohol och narkotika och olika kombinationer av tillstånd hos intagna.¹⁴⁰ Lars Nylén uppger i en nyhetsartikel:

-”Häktenas rutiner ska granskas och häktespersonalen ska lära sig upptäcka dem som behöver vård”.¹⁴¹

SEKO välkomnar utbildningen och andra insatser som Kriminalvården vill genomföra men är ändå kritiska till de personalnedskärningar som gjorts de senaste åren, och anser att det är problemet.¹⁴²

Utöver en utbildningsinsats införs också så kallade ”häkteskoordinatorer” som är har i syfte att förebygga självmord. Dessa kommer att arbeta på storstadshäktena under minst ett år (Göteborg, Huddinge, Kronoberg och Malmö) och ”aktivt medverka i planering, ledning och uppföljning av häktets arbete”.¹⁴³ Miljöpartiet har ett liknande förslag, men kallar denne nya tjänst för ”fångombudsman”. Syftet med denna är att kunna bevaka rättssäkerheten genom att ombudet ska kunna hjälpa den intagne att till exempel skriva korrekta anmälningar till JO men också kunna vara opartiskt stöd vid frigivning. Enligt en artikel uppger rättspolitisk talesman för miljöpartiet att regeringens satsning på fler poliser kommer leda till att fler döms för brott och därför måste också hela rättskedjans resurser stärkas. Förtroenderådets riksorganisation tillsammans med Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende ligger bakom denna idé.¹⁴⁴

6.4.6 Resultat av strukturell insats som syftar på individnivå

Dessa insatser framställs av tidningsförfattarna som att kunna förbättra personalens förmåga att upptäcka de som behöver vård genom en formell strukturell insats som att förbättra utbildningen eller tillsätta speciell personal med sådana kunskaper. Dessa insatser fokuserar på att kunna förutse ett självmord i innan det hänt, och stämmer därmed överens med övriga kriminalpolitiska diskussioner som innebär att fokus för förändring bör vara på individen och inte på den kontext

---

140 2008-02-20 *Kriminalvårdens rutiner omprövas efter dödsfallen*

141 2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

142 2008-04-23 *Kurs och formulär ska minska självmorden*, 2008-07-11 *Ännu ett självmord på häkte*

143 2008-11-14 *Ny tjänst ska hindra självmord i häkten*, 2008-11-14 *Ny tjänst för färre häktessjälvmord*

144 2008-11-17 *Mp vill stötta med en ombudsman*

denne befinner sig i. Även fast utbildning utifrån studiens förklaringsfaktorer kan ses som att ligga på en formell strukturell nivå, ses den ändå som en insats som syftar till förändring på individnivå. Orsaken till det är medias beskrivning av syftet med utbildningen, då den riktas in på de intagnas mentala hälsotillstånd.

7. Diskussion

Syftet med föreliggande uppsats har varit att kvalitativt analysera huruvida orsakerna till självmord i häkten mellan åren 2007 - 2008 i tidningspress framställs som att bero på individuella och/eller strukturella faktorer inom Kriminalvården. Likaså huruvida förslag på insatser och åtgärder syftar att verka på ett strukturellt eller individuellt plan och därefter se eventuella möjligheter till att dra paralleller med allmänna kriminalpolitiska strategier.

Resultatet visar att orsakerna till självmord i häkten utifrån medias framställning läggs på strukturell nivå medan insatserna läggs på individuell nivå. Tydliga tendenser som går att utläsa från materialet är att personalen från olika häkten som kommer till tals i artiklarna uttrycker bland annat personalbrist och häktningen i sig som ett problem (strukturella problem). Högt ansvariga inom kriminalvården ser däremot en förbättring av personalens förmåga att upptäcka suicidala beteenden som en lösning på problemet (insatser på individnivå). Slutsatser som med säkerhet kan dras utifrån resultatet är därför att anledningen till händelserna läggs på olika plan beroende på vem som kommer till tals. Den mest utmärkande betydelsen av resultatet är att de olika aktörerna i debatten inte har samma uppfattning om var problemen ligger eller vad man bör göra åt dem.

Resultatet visar således likheter med allmänna kriminalpolitiska strategier. Tidigare kriminologer har konstaterat att kriminalpolitiska strategier generellt innebär alltför mycket fokus på individen trots strukturella faktorer som spelar in.¹⁴⁵ Enligt min bedömning kan man se likheter med studiens resultat och dessa strategier eftersom de ser likadana ut. Då materialet är hämtat under de år då debatten var som störst, finns möjligheten att resultatet sett annorlunda ut ifall artiklarna varit tagna från år då självmorden var färre och mindre omtalade. Ett rimligt skäl till att så många insatser angavs på individnivå under denna tid kan bero på att Kriminalvården var pressad av medias intresse och utåt sett ville se ut som att ”hantera” problemet. En annan sannolik förklaring till att orsakerna respektive insatserna liknar kriminalpolitiska strategier kan vara att det som verkar vara det huvudsakliga problemet inte går att ändra eftersom frihetsberövandet är ett måste i ett häkte.

---

145 Tham (2001) & Tham och von Hofer (2009)

Trots att man i tidigare forskning använt sig av andra typer av urval och metoder för att studera självmordsproblematik inom anstalter än i denna studie finns det ändå en likhet. Vad som tidigare konstateras är att frihetsberövandet i sig har negativ inverkan på de intagna. Detta försvårar balansen mellan att straffa samtidigt som att vårda de intagna, vilket alltså också är något jag tolkar ur materialet som att vara ett problem. Att ange enkla lösningar till det kan därför tänkas bli svårt och istället framkommer åtgärder som syftar att ändra individuella faktorer.

Valet av kvalitativ innehållsanalys som metod gör att min förförståelse har inverkat på resultatet. Möjligheten finns därför att andra skulle tolkat artiklarna på ett annat sätt. Att materialet till exempel jämförs med en viss typ av strategier kan ha gjort att jag omedvetet tolkat materialet så att resultatet skulle likna dessa. Då likheterna var så pass tydliga skulle dem troligen vara synliga även med ett annat tillvägagångssätt. Syftet med socialkonstruktivism som teoretisk ram var att få möjlighet till att återge en *möjlig* tolkning av medias framställning av självmord i häkten, inte att återge en "absolut" sanning. Vad som skulle kunna vara ett förslag till ett annat tillvägagångssätt för att vidareutveckla denna studie skulle kunna vara att komplettera med intervjuer med personal och andra ansvariga. En svårighet med det skulle dock vara det etiska övervägandet eftersom ämnet är så pass känsligt.

Valet av årtal har också påverkat resultatet. Vid eftertanke skulle en jämförelse med andra årtal då debatten inte var så stor vara intressant för att se om liknande strategier framkommer även under år då det mediala intresset varit mindre.

Studiens övergripande syfte har varit att uppmärksamma självmordsproblematik i svenska häkten. En förhoppning är att resultatet väcker nya frågor och funderingar inom myndigheter ansvarande för andra människors liv. Vem är juridisk ansvarig när självmord inträffar? Vilket ansvar har personalen på plats respektive ansvariga för rutiner och riktlinjer? Ett framtida forskningsområde som skulle vara intressant att fördjupa sig i skulle därför kunna vara hur självmordsproblematik hanteras av andra svenska myndigheter än Kriminalvården.

Den viktigaste slutsatsen som kan dras av studien är att det utifrån en möjlig tolkning av medias framställning av hanteringen av självmordsproblematik i svenska häkten läggs mycket kraft på att ändra rutiner på individnivå trots strukturella problem, vilket går att känna igen från generella kriminalpolitiska strategier.

Referenser

- Bergström, G, Boréus, K (2005) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A (2009) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Egentliga: Liber.
- Crighton, D (2002) "Suicide in Prisons: a critique of UK research". I: Towl, G, Snow, L och McHugh, M (red), *Suicide in Prison*, s. 26-48. London: Blackwell Publishers Ltd.
- Dear, E. G (2006) *Preventing suicide and other self-harm in prison*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson och H, Wängnerud, L (2010) *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts juridik.
- Hadenius, S och Weibull, L (1999) *Massmedier. En bok om press, radio och TV*. Falun: ScandBook AB.
- Haycock, J (1991) "Crimes and Misdemeanors: A Review of Recent Research on Suicides in Prison" *Journal of Death and Dying*, 1991, 2/23., s. 81-94.
- Her Majesty's Chief Inspector of Prisons (1999) *Suicide is Everyone's Concern: A Thematic Review*. London: Home Office.
- Justitieombudsmännens ämbetsberättelse, redogörelse 2008/09: JO1.
- Kriminalvården (2010) *Självskadande handlingar – förebyggande arbete i Kriminalvården*. Huvudkontorets reprocentral.
- Kriminalvård Och Statistik, KOS. Statistik angående antal begångna självmord i Sveriges häkten mellan år 1988 och 2010.
- Kriminalvården (2008) *Omvårdnadsinspektioner vid landets häkten*. Slutrapport.
- Lander, I (2006) "Etnografi: En forskningsansats där forskaren är det främsta verktyget". I: Roxell, L och Tiby, E (red), *Frågor, fält och filter*, s. 21-37. Lund: Studentlitteratur.
- Liebling, A (1992) *Suicides in Prison*. London: Routledge.
- Liebling, A, Durie, L och Stiles, A (2005) "Revisiting prison suicide: the role of fairness and distress". I: Liebling, L och Maruna, S (red) *The effects of imprisonment*, s. 209 -231. Cullompton: Willian.
- Llyod, C (1990) *Suicide and Self-injury in Prison: A Literature Review*. London: Her Majesty's Stationery Office.
- Nilsson, A (2002) *Fånge i marginalen- uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott*. Edsbruk: Akademitryck.
- Pollack, E (2001) *En studie i... Medier och brott*. Avhandling nr 19. Stockholms universitet,

Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap.

Pollack, E (2008) "Medier och Brott". I: Christianson, S-Å, Granhag, P-A (red), *Handbok i rättspsykologi*, s. 423-435. Stockholm: Liber.

Retterstøl, N (1993) *Suicide: a European perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sohlberg, P och Sohlberg, B-M (2009) *Kunskapens former - Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Ungern: Liber.

Sundin, B (1976) *Individ, institution och ideologi- anstaltens socialpsykologi*. Stockholm: Bonnier boktryckeri.

Tham, H och von Hofer, H (2009) "Individual Prediction and Crime Trends", *European Journal of Criminology*, 2009, 6/4., s. 313-335.

Tham, H (2001) "Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi". I: Estrada, F och Flyghed, J (red), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, s. 315-341. Lund: Studentlitteratur.

Tiby, E (2006) "Aktivister och trafikanter – reflektioner över två observationsstudier". I: Roxell, L och Tiby, E (red) *Frågor, fält och filter*, s. 41-55. Lund: Studentlitteratur.

Towl, G, Snow, L och McHugh, M (2002) *Suicide in Prison*. London: Blackwell Publishers Ltd

Åklagarmyndigheten (2011) *Redovisning av granskning av restriktionsanvändning*, Utvecklingscentrum Malmö

Nätbilagor

Nätbilaga 1:

Kriminalvårdens vision

<http://www.kriminalvarden.se/sv/Om-Kriminalvarden/Vision/2011-04-02>

Nätbilaga 2:

Sveriges Radio. Kaliber och Ekots utredning

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=2087570>
2011-04-05

Nätbilaga 3:

Mediearkivet

www.retriever.se
2011-05-10

Nätbilaga 4:

Kriminalvårdens statistikportal

<http://statistik.kriminalvarden.se/SASWebReportStudio/gotoReportPage.do?pageNumber=3&tocOpen=open>
2011-04-26

Nätbilaga 5:

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

<http://www.can.se/Drogfakta/Bensodiazepiner>
2011-04-30

Nätbilaga 6:

Kriminalvårdens administrativa föreskrifter

http://www.kriminalvarden.se/upload/om_kriminalvarden/dokument/Arbetsordning.pdf?epslanguage=sv
2011-05-13

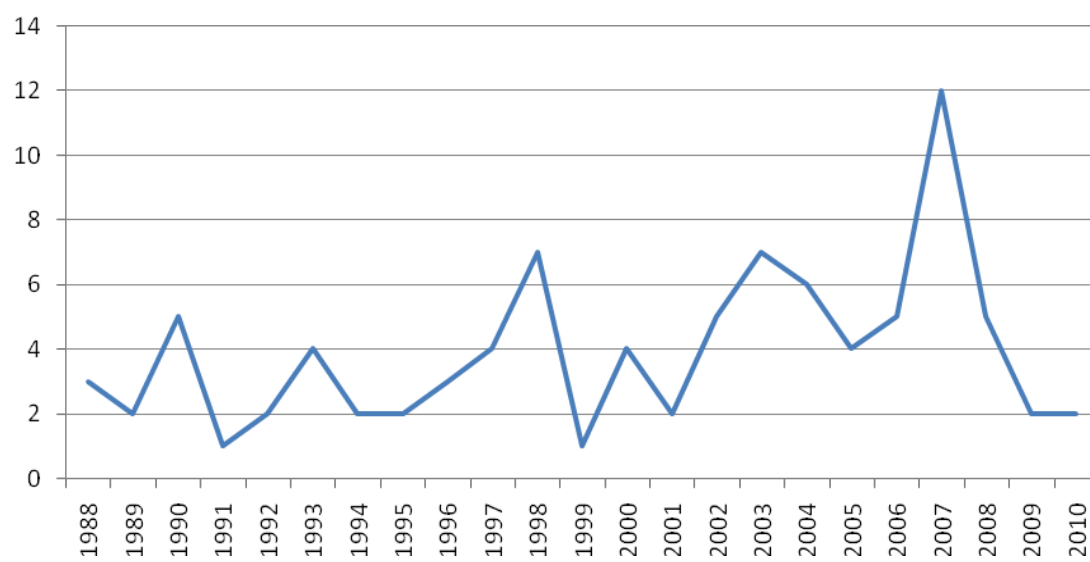
Nätbilaga 7:

Concluding observations of the Committee against Torture, SWEDEN (2008) United Nations (FN:s tortyrkommitté)

http://www.adh-geneva.ch/RULAC/pdf_state/cat-2008.pdf
2011-05-28

Bilaga 1.

Själv mord i häkten 1988-2010

Källa: Kriminalvård Och Statistik (KOS)

Bilaga 2.

Analyserade artiklar

Dagens Nyheter

2007-02-08 *Själv mord i häkten undersöks*
2007-07-22 *39-åring begick självmord i häkte*
2007-11-04 *Man hängde sig i Kronobergshäktet*
2007-12-10 *Fjärde självmordet i Göteborgshäktet*
2008-04-11 *Häktespersonal får kritik efter dödsfall*
2008-04-11 *Åtta självmord i svenska häkten*
2008-04-20 *Kriminalvårdens rutiner omprövas efter dödsfallen*
2008-04-22 *Själv mord i häktet i Österåker*
2008-04-23 *Häktesvillkor utreds efter många självmord. Fler häktade än någonsin tog livet av sig senaste året*
2008-04-23 *Kurs och formulär ska minska självmord*
2008-04-25 *Åklagare utreder självmord på häkte*
2008-05-25 *S-ljud. Läspas det mer nu än förr?*
2008-05-31 *Ytterligare ett självmord begått i häkte*
2008-06-04 *Häktad tog sitt liv i polishuset*
2008-08-10 *JO vill se större insats mot häktessjälv mord*
2008-07-11 *Själv mord i häkten*
2008-07-11 *Fler försöker ta sitt liv på häktena*
2008-07-25 *Svenska häkten får skarp FN-kritik*
2008-07-26 *Minska på häktningarna för att få ner självmorden*
2008-07-26 *FN kritisk mot underbemanning*
2008-07-26 *Bara en anställd per 20 häktade*
2008-08-11 *Tig i polisförhör så får du försvarare*
2008-09-23 *Inget åtal efter självmord på häktet*
2008-10-19 *De livsfarliga häktena*
2008-11-12 *Vi klarar inte längre att utreda självmorden*
2008-11-12 *Hård kritik*
2008-11-14 *Ny tjänst ska hindra självmord i häkten*
2008-11-16 *Rekordmånga självmord på häkten 2007*
2008-11-17 *Mp vill stötta fångar med ombudsmän*
2008-11-17 *Rekord i självmord på häktena i fjol*

Svenska Dagbladet

2007-07-22 *39-åring begick självmord i häkte*
2007-10-06 *Ingen rubrik tillgänglig*
2007-12-10 *Nytt självmord på häkte*
2007-12-11 *Bättre kontroll efter självmord (3A)*
2007-12-11 *Bättre kontroll efter självmord (4A)*
2007-12-15 *Nytt misstänkt självmord i häkte*
2008-04-11 *Själv mord kunde ha stoppats*
2008-04-12 *Fångvårdare utbildas i akutvård*
2008-04-21 *Granskning av rutiner i häkten*

2008-04-22 *Nytt självmord på häkte*
2008-05-29 *Journalistiken gamar dör ut*
2008-07-11 *Ännu ett självmord på häkte*
2008-09-04 *Ingen rubrik tillgänglig*
2008-11-14 *Ny tjänst för färre häktessjälvmord*
2008-12-22 *Kriminalvårdens rutiner brister*

Andra omtalade artiklar:

2004-07-29 *Kriminalpolitik på rymmen, DN*

Bilaga 3.

Tabell över var fokus legat specifikt i de olika artiklarna. Märk väl att artiklarna oftast handlar om fler än en kategori, men att fokus i stora drag legat på dessa som anges nedan.

	Allmän fakta (så som tid & plats vid självmord)	Referat ur tidigare skrivna artiklar & mindre allmänna kommentarer om dessa	Vårdpersonalens ansvar	Brist i suicidriskbedömning	Förbättring av utbildning/häkteskoordinatorer & införande av formulär	Personalbrist	Sjukdomssymtom hos individerna	Frihetsberövandet i sig i vilka diskussioner kring restriktioner ingår	Förslag på bättre utredningar
Notis	III IIII	I IIIII	II	IIII	II	I		II	
Nyhetsartikel		I	II	I	II	IIII	I	II	
Krönika		II							
Debattartikel					I			II	I
Sammanlagt	8	10	4	5	5	5	1	6	1

Färgerna anger årtal och tidning enligt följande:

Svart, SvD år 2007.

Röd, SvD år 2008.

Blå, DN år 2007.

Grön, DN år 2008.

För att ge exempel kan man se att i sammanlagt fem texter ligger fokus på förbättring av utbildning/häkteskoordinatorer & införande av formulär, varav två av dessa är notiser, två är nyhetsartiklar och en debattartikel. Liknande resonemang kan sedan föras med övriga kategorier och artiklar.

